

Dorovský, Ivan

K periodizaci dějin česko-slovensko-jihoslovanských kulturních styků

In: Dorovský, Ivan. *Slovanské literatury a dnešek*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2008, pp. 84-93

ISBN 9788021046672

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123846>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

K PERIODIZACI DĚJIN ČESKO-SLOVENSKO- -JIHOSLOVANSKÝCH KULTURNÍCH STYKŮ

Jubilea vědeckých a uměleckých osobností jsou obvykle vhodnou příležitostí k připomenutí a zhodnocení jejich životních osudů a tvůrčích výsledků. Oton Berkopec (6. prosince 1906 – 16. září 1988), patřící svým všestranným uměleckým a odborným dílem do dějin dvou národních literatur a kultur, takovou osobností nesporně je.

Otevře-li Berkopcovu bibliografii,¹⁸⁶ kterou tak pečlivě připravil historik a slovenista Jaroslav Pánek (nar. 1947), zjistíme několik Berkopcových česky nebo slovensky psaných příspěvků majících podobný titul, např. *J. S. Machar in Slovenci* (1934), *Smetana a Dvořák u Slovinců* (1934), *Dr. Bohuš Vybíral a Slovinci* (1936), *Josef Hora u Slovinců* (1945), *Ivan Cankar a Češi* (1954) nebo *Marie Majerová a Slovinci* (1961), *Karel Nový in Slovenci* (1971), *Anton Aškerc a Češi* (1975) a mnohé další.¹⁸⁷

Dříve než přistoupím k pojednání o Berkopcových stycích s některými slovinskými literáty a o jejich vzájemné korespondenci, která se převážně týká recepce české literatury u Slovinců a slovinské literatury u nás, rád bych nejprve podal hrubou periodizaci dějin dosavadních vzájemných česko-slovensko-slovinských kulturních styků a vztahů.

Pro česko-slovenské kulturní styky tu sice máme stručně a přehledně zpracované dějiny Borisem Urbančičem slovensky i v českém překladu,¹⁸⁸ přesto si však dovoluji podat svou periodizaci, která má podle mého názoru širší obsahový a geografický záběr a která se v závěru pokusí načrtnout problematiku současného a budoucího zpracování vzájemných kulturních styků obou našich národů. Předkládaná periodizace by totiž podle mého názoru mohla s nepatrnými odchylkami a časovými posuny platit obecně pro vzájemné styky se všemi jižními Slovany.

Zájem české a slovenské veřejnosti o jižní Slovany a zvláště o Slovince v Kraňsku, Štýrsku a Korutanech, o jejich spletité historické osudy pod různou cizí nadvládou, o jejich kulturu, literaturu, hudbu a výtvarné umění bychom mohli časově vymezit přibližně asi takto:

1. V desetiletích osvícenství a rané fáze národního obrození převládalo tzv. analytické a vydavatelské období. V něm vystupovala do popředí všestranná činnost významných českých, slovenských a dalších slovanských i neslovanských badatelů v oblasti paleoslovenistiky, slavistiky i slovenistiky: zakladatel slavistiky Josef Dobrovský (1753–1829), jeho spolupracovník a jeden z nejvýznamnějších slovinských a slovanských slavistů Jernej Kopitar (1780–1844), ruský

186 PÁNEK, J.: *Dr. Oton Berkopec. Življenje in delo. Bibliografija za leta 1926–1975*, Novo Mesto 1976), kterou tak pečlivě připravil historik a slovenista Jaroslav Pánek (nar. 1947).

187 *Tamtéž*.

188 URBANČIČ, B.: *Slovensko-češki kulturni stiki*, Ljubljana 1993; TÝŽ: *Česko-slovenské kulturní styky*, Euroslavica, Praha 1995.

badatel v oblasti slovanského jazyka, filolog a teoretik verše Alexandr Christoforovič Vostokov (1781–1864) a někteří další slavisté.

2. K intenzivnímu rozvoji vzájemných česko-slovensko-slovinských kulturních styků a tím také k výraznému zájmu české a slovenské veřejnosti o Slovincce a další jižní Slovany došlo v období tzv. národního obrození slovanských národů v první polovině 19. století.
3. V tzv. realistickém období zpracovávali čeští, slovenští, slovinští i další slovanští literáti, literární historici a jazykovědci jak mnohá obecně slavistická, literárně historická a jazykovědná témata, tak také dílčí otázky slovenistické.
4. Na rozdíl od B. Urbančiče považují za nutné samostatně časově vymezit přibližně léta 1890–1918, která se vyznačují některými zvláštnostmi, mj. například intenzivním zájmem o slovinskou literaturu v českých zemích a o českou literární tvorbu ve Slovinsku, některými cestopisnými reportážemi aj. Zájem se projevoval kromě jiného četnými překlady i informativními příspěvky (zejména v *Slovanském přehledu*) o literatuře a kultuře slovanských zemí. Nelze pominout např. činnost slovinsko-charvátské prozaičky Zofky Kvederové¹⁸⁹ a psychologa Mihajla Rostohara v oblasti vydávání slovinských časopisů u nás,¹⁹⁰ pronikání české dramatické tvorby a českých herců, režisérů, skladatelů, dirigentů, hudebních pedagogů, architektů aj. do slovinského kulturního prostředí. A naopak: v uvedeném období přijíždělo do Prahy studovat mnoho slovinských (a dalších jihoslovanských) výtvarných umělců.¹⁹¹ Podle B. Urbančiče si v uvedeném dvacetiletí nelze slovinské divadlo a drama bez spolupráce s českými (i slovenskými) herci, režiséry, dramatiky a dalšími pracovníky a kulturními institucemi představit.¹⁹²
5. Samostatnou etapu ve vývoji vzájemných česko-slovensko-slovinských kulturních styků tvoří meziválečné dvacetiletí. Má své politické (např. Království SHS v rámci Malé dohody), hospodářské a kulturní zvláštnosti, jež nejednou mají širší mezinárodní charakter a dosah. Byly založeny společnosti, jež se zaměřovaly na rozvoj kulturních vztahů. U nás byla v roce 1922 založena Československo-jihoslovanská liga, v Jugoslávii pak v roce 1925 vznikl Savez Jugoslovensko-čehoslovačkih liga.¹⁹³ Naše sdružení usilovalo prostřednictvím státních orgánů, tj. výnosů ministerstva školství a národní osvěty, mj. o zavádění nepovinné výuky srbocharvátštiny a povinné vyučování azbuče a srbské cyrilici na českých a slovenských středních školách, jejíž znalost by přispěla k lepšímu vzájemnému poznávání.¹⁹⁴

189 *Tamtéž*, s. 35.

190 DOROVSKÝ, I.: *Dvojdomi tvůrci v evropském literárním procesu*. In: *Balkán a Mediterán. Literárně teoretické a metodologické studie*. Masarykova univerzita, Brno 1997, s. 73–97.

191 DOROVSKÝ, I.: *Ante Trstenjak a Praha*, Slovanský jih, roč. 4, čís. 6, 2004, s. 3–6.

192 Viz URBANČIČ, B.: *cit. dílo*, s. 35.

193 Viz mj. SKOUPÝ, A.: *Československo-jihoslovanská liga 1920–1938*. In: *Sborník prací pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Historie 2*, Praha 1975, s. 31–65.

194 Ve školním roce 1922/1923 studovalo srbocharvátštinu celkem 513 žáků na 12 českých, 5 moravských

6. V Slovanských seminářích na Filozofických fakultách Karlovy univerzity v Praze, Masarykovy univerzity v Brně a Komenského univerzity v Bratislavě byly zřizovány lektoráty srbocharvátštiny (v Praze byla katedra jihoslovanských jazyků a literatur, která zajišťovala lektorská cvičení ze srbocharvátštiny a slovinštiny).¹⁹⁵

Na základě dílčích dohod dvou nově vzniklých samostatných států nebo zcela soukromě přicházelo studovat na univerzitě, technice nebo na uměleckých školách v Praze, na technice, vysoké škole zemědělské a vysoké škole veterinární v Brně, na Vysokou školu báňskou v Příbrami, dále na vysokých a středních odborných školách v Bratislavě a v Košicích a do některých dalších českých a slovenských měst na kratší nebo delší dobu mnoho desítek slovinských, charvátských a srbských středoškolských a vysokoškolských studentů i zájemců jiných národností jugoslávského království. V letech 1922–1922 bylo u nás 1408 jihoslovanských studentů, v roce 1924 však téměř o tisíc méně (428) a v letech 1927/1928 klesl počet jihoslovanských studentů na 201.¹⁹⁶

Vznikaly kluby, podpůrné a akademické spolky jihoslovanských studentů různé profesní a politické orientace. V Praze byla zřízena např. Jihoslovanská akademická menza (1919) a byl založen Jihoslovanský akademický podpůrný spolek (1920), v Brně vyvíjel aktivity již od roku 1919 Jihoslovanský akademický veterinární spolek. Na naléhání Československo-jihoslovanské ligy byla v roce 1923 v Praze zřízena samostatná kolej pro jihoslovanské vysokoškolačky. Později vznikla podobná kolej také v Brně. Mnozí ze studentů po studiích se dokonce u nás trvale usadili, jiní tu zanechali svá umělecká díla (ze Slovinců např. Miha Maleš). V meziválečném Československu působilo několik významných slovinských vědeckých a uměleckých osobností: Matija Murko, Mihajlo Rostohar, Josip Plečnik, Ante Trstenjak, Oton Berkopec aj. Každý z nich tvoří samostatnou kapitolu v dějinách vzájemných česko-slovensko-slovinských kulturních kontaktů.

Strossmayerova jihoslovanská knihovna, kterou v roce 1923 zřídila především pro své členy Československo-jihoslovanská liga, Slovanská knihovna, založená v roce 1924 při našem ministerstvu zahraničí, a Slovanský ústav (1928) výrazně přispívaly k rozvoji vědecké a kulturní spolupráce. Základem jednotlivých národních fondů Slovanské knihovny se staly např. rozsáhlá sbírka tisků a rukopisů prof. Milana Rešetara (1860–1942) vztahujících se k Dubrovniku a jeho literatuře, tzv. ragusiana, a knihovna Branka Vodnika, obě v tehdejší srbocharvátském oddělení. Tehdejší ministr zahraničních věcí dr. Edvard Beneš v roce 1928 přislíbil, že v *blízké době bude /.../ vybaveno jihoslovanské oddělení* asi 100 000 svazky knih.

Členy Slovanského ústavu byli mnozí slovinští (Fran Grivec aj.), charvátští a srbsští (např. Alexandar Belić), literární historici, jazykovědci, historici aj. Zakladatel-

a jedné slovenské střední škole. Viz BERINGER, A.: *O vyučování srbocharvátštině na našich středních školách*. Československo-jihoslovanská liga 1923, s. 60.

195 *Slovanská filologie na Univerzitě Karlově*. Univerzita Karlova, Praha 1968. *Slavica na Univerzitě J. E. Purkyně v Brně*, Univerzita J. E. Purkyně, Brno 1973. *Slavica na Masarykově univerzitě v Brně*. 2. doplněné a rozšířené vydání, Masarykova univerzita v Brně, Brno 1993.

196 *Statistická ročenka Republiky československé*, Praha 1932, s. 314.

ská osobnost slovinské i československé slavistiky Matija Murko, který tvoří zvláštní kapitolu v dějinách vzájemných česko-slovensko-jihoslovanských styků, se zasloužil jak o založení mezinárodně věhlasného časopisu *Slavia* (1922), který také několik let redigoval, tak se také organizačně i vědecky podílel na práci Slovanského ústavu mj. jako jeho předseda (1931–1941) a na organizaci 1. sjezdu slovanských filologů v Praze (1929). V roce 1924 byl obnoven časopis *Slovanský přehled*, který od svého založení (1898) sehrál nemalou úlohu v poznávání literatury a kultury slovanských národů.

Pražská Karlova univerzita se v letech mezi dvěma světovými válkami stala jedním z nejvýznamnějších světových slavistických center jak badatelsky, tak také personálně, organizačně a institucionálně. Dějiny literatur slovanských národů přednášel nejprve jako docent (od roku 1894) a později jako profesor (od roku 1908) Jan Máchal (1855–1939). Podle jeho názoru, který prezentoval ve svých syntetických třísvazkových *Slovanských literaturách* (1922, 1932, 1929), tvoří slovanské literatury jeden celek.

Frank Wollman (1888–1969) jako žák Máchalův, Jiřího Polívky (1858–1933) a Václava Tilleho (1867–1937) se habilitoval pro obor srovnávací dějiny slovanských literatur (1922) a později se stal profesorem (1925) téhož oboru na Univerzitě Komenského v Bratislavě a od roku 1928 na Masarykově univerzitě v Brně. K poznání literatury a kultury jižních Slovanů významně přispěl pracemi *Srbochorvatské drama* (1924), *Slovinské drama* (1925), *Bulharské drama* (1928) a souhrnně knihou *Dramatika slovanského jihu* (1930). V roce 1928 vydal svou syntézu *Slovesnost Slovanů* (1928).

Absolventem záhřebských, lublaňských, novosadských a bělehradských středoškolských a vysokoškolských institucí byl badatel Karel Paul (1883–1963). Ve své odborné činnosti se soustředil zejména na dějiny vzájemných kulturních styků českého a slovenského národa s jižními Slovy. Kromě mnoha desítek časopiseckých a novinových statí a článků vydal knižně *Dopisy československých spisovatelů Stanku Vrazovi a Ljudevitu Gajovi* (1923), *Přehled tištěných prací P. J. Šafaříka* (1931) a *P. J. Šafařík a Bartoloměj Kopitar* (1938).

Cesty za slovanskou písní, které podnikl Ludvík Kuba v letech 1885–1929, měly za cíl přispět k poznání bohaté lidové slovesnosti. Svědčí o tom 2. svazek *Slovanský jih* (1935) a celé jeho *Slovanstvo ve svých zpěvech*.

V rámci česko-slovensko-jihoslovanských vzájemných styků se česko-slovanskými literárními a obecně kulturními styky se zabýval Václav Burian (1884–1952). Dodnes jsou cenné jeho příspěvky o českém repertoáru v slovinské dramatice v letech 1848–1924, o tom, jak je přítomná česká kniha a češství v starším slovinském písemnictví, jak se odrazila česká a slovenská národní ideologie v období obrození u jižních Slovanů a o Slovincích na Karlově univerzitě v Praze.

Slovanskou kulturní vzájemnost po celá desetiletí rozvíjel a propagoval vynikající publicista, básník, překladatel, zakladatel *Slovanského přehledu* a jeho redaktor (1898–1914, 1925–1932) Adolf Černý (1864–1952). Po 1. světové válce vydal mj. knihy *Slovanstvo za světové války* (1919) a *T. G. Masaryk a Slovanstvo* (1921).

Důležitou složkou vzájemných česko-slovensko-jihoslovanských kulturních styků byly informace o literárních dílech a kritiky jejich překladu do toho kterého jazyka. Vycházely pravidelně nebo náhodně na stránkách různě orientovaných periodických časopisů, revuí a denních listů.

Překladatelská praxe z jihoslovanských národních literatur nebyla v meziválečném období organizačně sjednocená. Měla individuální charakter i přesto, že v lednu 1930 oficiálně vstoupila v platnost Deklarace o školských a kulturních stycích Československé republiky s Královstvím Jugoslávie. Není však zanedbatelná. Je proto nezbytné, abychom věnovali soustředěnou pozornost a abychom zhodnotili překlady ze slovinské, charvátské, srbské a bosenskohercegovské literatury, které vznikly v letech mezi dvěma světovými válkami. A abychom také náležitě zhodnotili např. vydání Holečkovy národní srbské epiky i rozsáhlé sběratelské a cestopisné dílo Ludvíka Kuby.¹⁹⁷

V letech 1918–1940 byla přeložena četná díla českých a slovenských autorů do slovinštiny a tehdejší srbocharvátstiny. Bibliografické zachycení a zhodnocení by ukázalo na rozsah a zaměření srbských, slovinských a charvátských překladatelů na české a slovenské autory a na jejich díla převážně trvalých uměleckých hodnot. A také na vzájemné styky samotných českých, slovenských a jihoslovanských tvůrců.¹⁹⁸

Ve dvacátých a třicátých letech 20. století se rozvíjela tvůrčí spolupráce mezi československými a jihoslovanskými divadelními scénami, např. mezi Charvátským národním divadlem v Záhřebu a Zemským divadlem v Brně. Nebylo zanedbatelné ani působení českých hudebníků, herců, uměleckých pedagogů aj. v jihoslovanských kulturních centrech i v dalších městech.¹⁹⁹

Výstava soudobého českého výtvarného umění v roce 1924 v Lublani a výstava děl slovinských výtvarníků v tomtéž roce v Hodoníně (a v roce 1926 také v Praze) jako by zahajovaly vzájemné jihoslovansko-československé styky v oblasti výtvarného umění a architektury, jež se projevily mj. pedagogickým působením charvátského umělce Vlahy Bukovce na Akademii výtvarných umění v Praze, pobytem a tvorbou slovinského architekta a umělce Josipa Plečnika apod.

Nelze bez výhrad akceptovat Urbančičův výklad, který bez bližší časové a obsahové charakteristiky zahrnuje tři různá a rozličně časově dlouhá období československého (českého) i jugoslávského (slovinského) společensko-politického vývoje, do nichž zahr-

197 *Jihoslovanská a československá literatura ve vzájemných překladech*. Redigoval J. THON, Praha 1935. PÁNEK, J.: *Jihoslované v literárním díle Ludvíka Kuby (bibliografie)*, Přehled kulturních, literárních a školských otázek X, Daruvar 1977, s. 68–88. Věstník Ministerstva školství a národní osvěty (MŠANO), 1930, s. 295.

198 Oton BERKOPEC, *Česká a slovenská literatura, dovađlo, jazykozpyt a národopis v Jugoslávii*. Bibliografie od roku 1800 do roku 1935. *Knihy a časopisy*. Slovanský ústav, Praha 1940. TÝŽ: *Česká literatura v Jugoslávii*. Československo-jihoslovanská revue, 1939, s. 191 n. SKALIČKA, J.: *Spisovatel Josef Kocourek a Slovinci (torzo korespondence)*, Severní Morava, sv. 25, 1973, s. 27–34. TÝŽ: *Torzo se dotváří. (Korespondence Josefa Kocourka s Vladimírem Zorzutem)*, Severní Morava, sv. 37, 1979, s. 27–32. DOROVSKÝ, I.: *Dramatické umění jižních Slovanů I. (1918–1941)*, Masarykova univerzita, Brno 1995. BERKOPEC, O.: *České kulturní vlivy u Slovinců v době novější*. In: *Co daly naše země Evropě a lidstvu*, Praha 1940, reprint 1999, MORAVEC, D.: *Vezi med slovensko in češko dramo*, Ljubljana 1963.

199 O česko-slovensko-jugoslávských i česko-slovensko-bulharských a česko-slovensko-makedonských kulturních stycích máme některé přehledně zpracované dějiny. Dějiny česko-slovinských kulturních styků již zpracoval Boris Urbančič a vyšly slovinštinou i v českém překladu. Viz KVAPIL, M.: *Pokrokové tradice česko-jugoslávských literárních vztahů*, Praha 1988. URBAN, ZD.: *Z dějin česko-bulharských kulturních styků*, Praha 1957. TÝŽ: *Čechi i bálgari. Kulturni vzaimootnošenija*, Sofija 1981. DOROVSKÝ, I.: *České země a Balkán. Kapitoly z dějin česko-makedonských a makedonsko-českých styků*, Brno 1973. URBANČIČ, B.: *Slovensko-češki kulturni stiki*, Ljubljana 1993, *Česko-slovinské kulturní styky*, Praha 1995.

nul jak meziválečná léta, tak poválečné pětáctyřicetiletí jugoslávského meziliterárního a obecně kulturního společenství i roky slovinštiny samostatnosti po roce 1991.

Není sporu o tom, že se všestranné vzájemné československo-jugoslávské hospodářské, politické a kulturní styky a vztahy po roce 1945 rozvíjely na zcela odlišných základech. A měly svá léta lásky a nelásky, zájmu a nezájmu, pochopení a odmítnutí, vzájemnosti a nevzájemnosti. Vzájemná spolupráce v oblasti vysokého a středního školství, literatury, kultury, umění, vědeckého výzkumu aj., se rozvíjela na základě nově uzavřených politických smluv a státních kulturních dohod. Byly podepsány smlouvy o přímé spolupráci mezi vysokými školami, tvůrčími uměleckými svazy, knihovnami, divadly apod.

V Československu i ve Federativní lidové republice Jugoslávii se změnil vztah k vlastnímu kulturnímu dědictví i ke kulturním hodnotám ostatních slovanských a neslovanských zemí. V dějinách vzájemných kulturních styků mezi českým, slovenským, slovinštinou, chorvátským a srbským národem patří poválečné pětáctyřicetiletí k nejbohatším, nejplodnějším a tudíž k nejpříznivějším obdobím. V letech 1945–1980 například vyšlo z literatur národů a národností Jugoslávie celkem 449 českých nebo slovenských překladů. To bylo nejvíce přeložených knih jugoslávských autorů na světě.²⁰⁰ Na jejich překladech se podíleli známí, osvědčení znalci i náhodní, příležitostní, mladí a začínající překladatelé.

1. Obecně můžeme říci, že se značně početná meziválečná generace překladatelů ze slovinštiny (i z ostatních jihoslovanských jazyků, hlavně z chorváštiny a srbsštiny), k níž patřili např. Bohuš Vybíral (1887–1951), Oton Berkopce (1906–1988), Vojtěch Měrka (1888–1974), O. F. Babler (1901–1984), Jan Hudec (1856–1940), Rajmund Habřina (1907–1960), Jan Karel Strakatý, Josef Páta (1886–1942), Antoš Horský, Jan Čarek ((1898–1966) a někteří další překladatelé, v poválečných desetiletích ještě více početně rozrostla. K těm meziválečným překladatelům, kteří pokračovali ve své překladatelské a popularizační činnosti také po roce 1945, přibyli mladí adeпти překladatelství, převážně nebo výlučně absolventi slavistických (jugoslavistických) disciplin na Univerzitě Karlově v Praze a na Masarykově univerzitě v Brně. Někteří byli a jsou bezprostředními žáky nebo nepřímými odchovanci Otona Berkopce. Postupně z nich vyrostli výrazné překladatelské, pedagogické a vědecké osobnosti, jakými jsou například František Benhart (1924–2006), Zdenka Bezděková-Pavlíková, Dušan Karpatský (nar. 1935), Viktor Kudělka (nar. 1929), Luděk Kubišta (nar. 1927), Kateřina Literová-Benhartová, Milada K. Nedvěďová (nar. 1950), Jaroslav Pánek (nar. 1947), Věra Vrzalová, Jaroslav Závada, Irena Wenigová (nar. 1931), Anděla Žukovská aj. K nim bychom měli přiřadit celou plejádu českých básnických tvůrců, kteří prosluli rovněž jako překladatelé jihoslovanské lidové slovesné tvorby a umělecké poezie a prózy: Josef Hora, Ludvík Kundera, František Halas, Josef Hiršal, Jarmila Urbánková, Vilém Závada, Petr Kopta aj. Všichni nebo převážná většina z nich s Otonem Berkopcem úzce spolupracova-

200 DOROVSKÝ, D.: *Česko-černoohorské styky a recepce díla Mihaila Laliće v Československu*. In: *Mihailu Laliću u počast*, CANU, Titograd 1984, s. 95–108.

la a verše překládala na základě jeho podstročníků (doslovných překladů) a za jazykové spolupráce s ním.

2. Překlady ze slovinské literatury jsou velmi kvalitní právě proto, že se překladatelé s Otonem Berkopcem radili, že jejich překlady Berkopec často revidoval, opravoval a upravoval. Obvykle je opatřoval úvodem nebo doslovem, cennými informacemi o autorovi i poznámkovým aparátem.
3. Od počátku studijního roku 1993/94 bylo na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně zahájeno v dějinách českého (slovenského) vysokého školství vůbec poprvé magisterské studium makedonistiky a o dva roky později (od studijního roku 1995/96) také magisterské studium slovenistiky. Zároveň probíhalo podobné studium uvedených oborů také na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze.
4. Společnost přátel jižních Slovanů v České republice, která má od počátku roku 1993 sídlo v Brně, rozhodla se uspořádat v Brně na vlastní náklady (filozofická fakulta neměla nebo nehodlala poskytnout dostatek finančních prostředků na uspořádání jakékoli vědecké akce podobného charakteru) páté mezinárodní balkanistické sympozium. Konalo se v Brně ve dnech 23. a 24. května 2001. Pozvala na ně především mladé vědecké pracovníky, postgraduandy, doktorandy a studenty nejvyšších ročníků balkanistických a slavistických oborů z univerzity v Bělehradě, Bratislavě, Brně, v Lublani, Praze, ve Skopji, Sofii a v Záhřebu. Vědeckého jednání se zúčastnil úctyhodný počet adeptů balkanistiky a slavistiky. Sympozium, na němž se svými odbornými referáty vystoupilo mj. také osm pražských a brněnských studentů slovinského jazyka, literatury a kultury, bylo nesporně výrazným impulsem k tomu, aby se většina z nich ve svém dalším životě orientovala především na slovinský jazyk, literaturu a kulturu.
5. Jak názorně ukázala výstava překladů této nejmladší generace jedenácti pražských a brněnských slovenistů, která se konala v květnu 2006 ve Slovanské knihovně v Praze, v posledním desetiletí nastal v překládání ze slovinské literatury díky také podpoře ze strany slovinských fondů opravdový boom.
6. Domnívám se, že je načase vytvořit brněnsko-pražský nebo pražsko-brněnský tým odborníků, který by sestavil heslář všech dosavadních překladatelů ze slovinštiny a z ostatních balkánských slovanských jazyků do češtiny (slovenštiny) a který by přistoupil ke zpracování bio-bibliografických medailonů. Dobrou přípravou by k tomu mohly být mj. bakalářské a magisterské diplomové práce pražských a brněnských absolventů jihoslovanské filologie a balkanistiky, které by se cíleně a koordinovaně zadávaly studentům pražské a brněnské slavistiky. Zpracovanou lexikografickou příručku by spolu s existujícími a nadále doplněnými soupisy překladů mohla vydat Společnost přátel jižních Slovanů nebo některé ze dvou slavistických pracovišť.
7. Naše dva slavistické ústavy, pražský a brněnský, by mohly iniciovat sestavení podobného pracovního kolektivu také na sesterských univerzitách v Lublani ve Skopji, Záhřebu, v Bělehradě a v Sofii. Ten by mohl zpracovat obdobný lexikon bulharských, charvátských, slovinských, makedonských a srbských překla-

datelů z české (slovenské) literatury a sestavit soupis jejich dosud vydaných překladů. Oba pracovní týmy by mohly (a měly) dokonce úzce spolupracovat a v rámci podávaných grantů eventuálně společně hledat finanční zdroje.

* * *

Sto let od narození Otona Berkopce, které uplynulo 6. prosince 2006, podnítilo vedení Společnosti přátel jižních Slovanů v České republice, která je pokračovatelkou Československo-jihoslovanské ligy, aby přistoupilo k důkladnějšímu zhodnocení Berkopcovy slovenistické, jugoslavistické a slavistické literárněvědné, bibliografické, překladatelské a pedagogické aktivity, aby správně zařadilo jeho obdivuhodné dílo do dějin české (slovenské) a slovinské (jugoslávské) kultury. Chceme tak mj. zdůraznit, že dvojdomí a biliterární tvůrci patří v evropské a světové kultuře k takovým osobnostem, které svou činností přispívaly nebo přispívají k rozvoji dvou (nebo dokonce několika) národních literatur a kultur a k jejich vzájemnému sblížení a poznání. Proto jim v dějinách příslušných národů patří náležité zhodnocení a důstojné místo.

Díky historiku a našemu významnému slovenistu Jaroslavu Pánkovi máme k dispozici Berkopcovu bibliografii za léta 1926 až 1975 i nástin jeho života a díla.²⁰¹ Pánkova práce by nám mohla být metodologickým východiskem k zhodnocení Berkopcova přínosu pro rozvoj česko-slovensko-slovinských kulturních styků.

Dříve než se pokusím podat na základě zachované vzájemné korespondence charakteristiku Berkopcových styků se slovinskými překladateli z české (slovenské) literatury, chtěl bych nastínit, jak by se měly jednotlivé složky jeho díla podle mého názoru zpracovat, odborně zhodnotit a správně zařadit do dějin české a slovinské kultury i do dějin česko-slovensko-slovinských a česko-slovensko-jihoslovanských kulturních styků. Vycházím přitom z osnovy, kterou ve své bibliografii Berkopcova díla podal Jaroslav Pánek. Podle mého názoru je třeba:

1. Zhodnotit Berkopcovy převážně časopisecky publikované básnické a nepříliš početné prozaické pokusy i cestopisné črty a dojmy, zjistit v nich autorovo tvůrčí nadšení a nadání a také inspirační zdroje a přisoudit jim patřičné místo v jeho celkové umělecké a odborné činnosti. Jak upozornil J. Pánek, některé z jeho literárních pokusů jsou umělecky hodnotné, patří k „*umlčeným svědectvím světových básníků*“ a dočkaly se také českého překladu.²⁰² Ty proto mají své místo v dějinách slovinské literatury.
2. Při hodnocení Berkopcových překladů z češtiny do slovinštiny a ze slovinštiny do češtiny bychom měli mít na zřeteli tehdejší, tj. dobové teorie překladu a hodnotit je v dobovém kontextu, nikoli ze synchronního hlediska a soudobých názorů na překlad. Budeme muset analyzovat samostatně jak překlady české prózy, tak také překlady poezie, ačkoli u převážné většiny básnických překladů Berkopec figuruje jako autor podstročnicků, tj. doslovných překladů. Třebaže O. Berkopec začínal jako básník, jeho přílišná skromnost, ostýchavost a úcta k vázanému slovu jej vedly k tomu, že raději přenechával překlady či

201 Viz pozn. 186.

202 Tamtéž.

přebásnění veršů skutečným básnickým tvůrcům, kteří mistrně ovládali svůj mateřský jazyk.

3. Současně s tím budeme muset zhodnotit mj. také na základě archivních dokladů z osobní písemné pozůstalosti a ze soukromé korespondence Berkopcovu spolupráci jednak s českými, jednak se slovinskými literárními tvůrci. Teprve zpracování samostatných medailonů, analytických studií a hodnotících statí o Josefu Koněrzovi, Josefu Paulíkovi, Jaromíru Boreckém, Zdeňce Háskové, Růženě Naskové, Adolfu Černém, Josefu Penížkovi, Josefu Šubrtovi, Vojtěchu Pakostovi, Josefu Horovi (1891–1945), Janu Čarkovi (1898–1966), Františku Halasovi (1901–1949), Františku Nechvátalovi (1905–1983), Vilému Zavadovi (1905–1982), Jarmile Urbánkové (1911–2000), Kamilu Bednářovi (1912–1972), Jiřině Karasové, Josefu Hiršalovi (1920–2005), Ludlku Kubištovi (1927), Petru Koptovi (1927), Františku Benhartovi (1924–2006), Viktoru Kudělkovi (1929), Jaroslavu Pánkovi (1947), Miladě K. Nedvědové (1950), Viktoru Smolejovi (1910–1996), Antonu Kmeťovi, Jánu Jankovičovi (1943) a některých dalších jako o překladatelích a propagátorech slovinské literatury, dostaneme ucelenější obraz o kvalitě překladů, intenzitě a tematické šíři v poznávání slovinského písemnictví a kultury, černoohorské a charvátské literatury i srbské a charvátské lidové epické tvorby u nás a o jejich obrovském podílu a o zprostředkovatelském a tvůrčím podílu Otona Berkopce. K uvedeným překladatelům je třeba připojit také ty slavisty, jazykovědce, jugoslavisty a překladatele, kteří v rámci literatur jugoslávských národů a národností bezprostředně nebo zprostředkovaně propagovali také slovinskou literaturu. Patří k nim mj. Frank Wollman (1888–1969), Julius Dolanský (1903–1975), Jan Máchal, Antonín Frinta, Karel Horálek (1908–2004), Miroslav Kvapil (1930), Zdeněk Urban (1925) Jan Petr, Milada K. Nedvědová (1950), Irena Wenigová (1931) a někteří další.
4. Vzájemné veřejné, politické a kulturní vztahy českého, slovenského a slovinského národa ve všech vývojových obdobích tvoří významnou součást dějin česko-slovensko-slovinských styků. Proto je podle mého názoru nezbytné je pojmut do celkového přehledu vzájemných kontaktů. V samostatných hodnotících studiích proto musíme zpracovat život a dílo mnoha vědeckých pracovníků, kteří se slovenistickou a širě jihoslovenskou tematikou systematicky zabývali nebo zabývají buď jako vysokoškolští pedagogové v Praze, Brně, v Bratislavě a v Olomouci, nebo jako členové vědeckých ústavů ČSAV, resp. AV České republiky. Mám tu na mysli především práce historiků Františka Jordána (1921–1979) a Vladislava Štátného (1928), ale rovněž příspěvky slovenských historiků a literárních vědců, např. Rudolfa Bednárika, Jána Siráckého, Michala Harpáně aj.²⁰³

203 KUDĚLKA, M., ŠIMEČEK, Z. a kol., *Československé práce jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od roku 1760. Biograficko-bibliografický slovník*, SPN, Praha 1972, *Slavistika na Masarykově univerzitě v Brně*, Brno 1993, JANKOVIČ, J.: *Slovník prekladateľov s bibliografiou prekladov z macedónčiny, srbsčiny, chorvátčiny a slovinčiny*, Juga+Veda, Bratislava 2005.

5. Součástí Berkopcovy dlouholeté překladatelské a propagátorské aktivity jsou osobní a písemné styky se slovinskými literáty a překladateli z české a slovenské literatury do slovinštiny. Při hodnocení jejich podílu na rozvoji našich vzájemných kulturních styků budeme muset zvolit obdobný postup, jaký jsem uvedl v předcházejícím bodu.
6. Při hodnocení Berkopcovy více než půlstoleté odborné činnosti musíme vycházet z toho, že Oton Berkopec byl slavista, jenž sledoval odbornou i uměleckou slavistickou produkci a který se v různých časových obdobích orientoval na jednotlivé slovanské národní literatury. Takový charakter mají jeho slovenistické, jugoslavistické, rusistické i bohemistické stati, články a vědecké studie v českém a slovinském odborném a denním tisku, hesla v českých, slovinských a jugoslávských encyklopediích i práce z oblasti bibliografie a knihovnictví.
7. Obraz Otona Berkopce slavisty by rozhodně nebyl úplný, kdybychom do hodnocení jeho díla nepojali jeho pedagogickou činnost jako lektora slovinského jazyka, literatury a kultury na Filozofické fakultě univerzity Karlovy v letech 1935–1939 a 1945–1951. Současně s přednáškami a lektorskými cvičeními na pražské filozofické fakultě O. Berkopec působil půldruhého roku také jako kulturní atašé na velvyslanectví Federativní lidové republiky Jugoslávie. Přispěl tak nejen k udržení a dalšímu rozvoji slovenistiky u nás, nýbrž také k rozvoji vzájemných československo-jugoslávských kulturních, hospodářských a politických styků na odlišných společensko-politických principech.
8. Dosavadní dílčí bibliografie českých a slovenských prací o Balkánu, o Slovincích a dalších jihoslovenských národech naznačují naléhavou potřebu sestavit důkladnou, ucelenou a pokud možno vyčerpávající bibliografii literárně historických, historických, jazykovědných, etnograficko-folkloristických a teatrologických prací o jižních Slovanech do současnosti, po které již před více třiceti lety oprávněně volal Jaroslav Pánek,²⁰⁴ jako rovnocenný protějšek Berkopcovy rozsáhlé práce *Česká a slovenská literatura, divadlo, jazykozpyt a národopis v Jugoslávii. Bibliografie od roku 1800 do roku 1935* (1940). Dobrý a velmi užitečný základ tvoří bibliografie překladů z jugoslávských literatur, který zpracovala St. Sýkorová, a bibliografie překladů ze slovinské literatury sestavené Petrem Mainušem.²⁰⁵

204 PÁNEK, J.: *Osobnost Frana Govekara ve světle soudobé české publicistiky a jeho „pražské“ korespondence*, Přehled, Daruvar 1975, s. 89.

205 SÝKOROVÁ, S.: *Krásná literatura národů (bývalé) Jugoslávie v českých překladech. 1560–1989. S dodatkem za léta 1990–1995*, Praha 1997. MAINUŠ, P.: *Bibliografie knižních překladů slovinské literatury do češtiny*, Centrum pro slovinskou literaturu, Lublaň 2005.